

פרשת בלק

קמ"ץ בז"ק והיגוי הקמץ הרחב

"את־פי יי אלהי" (כב,יח), "ויעמד
במקום זָר" (פסוק כו), "כי הכי־תני"
(פסוק כח), "קום בלק ושמע" (כג,יח)
נמסר עליהם בספרי המדקדקים "קמץ
בז"ק" דהיינו שהיה ראוי להיות בפתח
ונשתנה לקמץ בגלל הטעם המפסיק זקף-
קטן שלפעמים כוחו יפה כאתנח וסוף-פסוק
(אס"ף) לשנות את ניקוד המילה ואת טעמה.
ויש בזה נ"מ למבטא התימנים והאשכנזים
המבטאים קמץ קרוב לחולם או כמותו ולא
כמו פתח, ובאמת המבטא המקורי של הקמץ
הרחב, כפי שמעידים ראשונים כמלאכים, ר' אהרן
אהרן בן-אשר²⁸⁴, הראב"ע²⁸⁵ ורבינו בחיי
ועוד הוא ממוצע בין הפתח לחולם, ומפני
הקושי לבטא נשכחה מאתנו באורך הגלות
(כפי שנשכחה ההבדל בין הריש הדגושה
לרפויה וההבדל בין שין שמאלית לסמך)
והחלו הספרדים לבטא כפתח והאשכנזים
כחולם²⁸⁶, ובאמת לפני כ-500 שנה גם
האשכנזים בטאו אותה כפתח כפי שמוכח
מכתבי רבים מגדולי אשכנז. ומוכח
מהראשונים כמו הראב"ע שהקמץ נוטה
יותר לפתח מאשר לחולם לכן המבטא
הספרדי של הקמץ הרחב נכון יותר אם כי
ברור לנו שאינו המבטא האמיתי שהוא
נשכח מאתנו כאמור, ואולי דומה הוא לקמץ
של יהודי פרס ובוכרה.

והנה מספר הוכחות בקצרה שהקמץ נוטה
יותר לפתח מאשר לחולם:
(1) כתוב בהלכה שצריך להפריד בין המילים
"וחרָה אָף" שבקריאת שמע שלא ישמע
וחרָף, ואם נוטה הקמץ לחולם ישמע וחרואף
ולא וחרָף, דהיינו שאם מבטא הקמץ ממש
שונה ממבטא הפתח אז לא תבלע האלף של
"אף".

וכן צריך לבטא היטב את העין של "נשָׁבַע"
י"י שלא ישמע נשָׁבַע בהא ואם דומה הקמץ
לחולם כיצד ישמע לשון שבי אפילו שלא

²⁸⁴ כן משמע מדקדוקי הטעמים עמוד 34, ושם משמע
שנוטה יותר לפתח מאשר לחולם שמשייך אותו
לקבוצה של הפתח והסגול ולא לקבוצה של החולם
והשורוק.

²⁸⁵ כן משמע מספרו צחות בזה שאין הספרדים
מכירים את הקמץ הרחב, עיי"כ שאינו A ואינו O
שאותם מכירים הספרדים היטב.

²⁸⁶ עיין סקירה במאורות הדף היומי מספר 449 עמוד
3, ועיי"כ ב"שפת אמת" לרב בניציון הכהן או בספרו
המקוצר "קשט דברי אמת" על ההוכחות למבטא
הקמץ.

יבטא את העין כראוי, הרי "נשָׁבַע" מלשון
שבי מנוקד בקמץ ולא בפתח?

(2) בסמיכות²⁸⁷ הופך הקמץ לפתח או לחטף-
פתח הדומים לקמץ במבטא כגון יָד - יָד-
הירדן, אָרוֹן - אָרוֹן-הברית, ואינם הופכים
לחטף-קמץ או לקמץ חטוף.

לעומת זאת החולם כש"מתקטן" הופך
להיות קמץ חטוף כמו פֶל - פֶל-צרכי, ולא
קמץ רחב, סימן שהקמץ הרחב שייך לפתח
והקמץ החטוף שייך לחולם.²⁸⁸

(3) הראשונים בהרבה מקומות קוראים
לקמץ - פתח כמו שרש"י כותב בברכות יג:
שלא ימהר בקריאת האות חית של "אֶחָד"
שלא יקראנה בחטף (בלא) פתח, וכן רבים²⁸⁹.

(4) בש"ס ובמדרשים הוסיפו את האות אלף
כאם-קריאה לקמץ כמו בר-יוֹחָאי, צָנָאָר ולא
הוסיפו ואו כמו שהוסיפו לקמץ חטוף כגון
כותלי ביהמ"ד, משמע שמבטאם שונה.

(5) מתקופת הראשונים חרזו קמץ עם פתח
כגון שם אדנות המסתיים בַי עם סיני ועגוני
המסתיימים בפתח.²⁹⁰

(6) בתרגום השבעים²⁹¹ וכן בתרגומים
אחרים מאותה תקופה בשמות פרטיים²⁹²
תורגם הקמץ הרחב לאות A המקבילה
לפתח שלנו ולא ל-O המקביל לחולם.

לדוגמא אָדָם, אבְרָהָם תורגמו ל- Adam,
Avraham ולא ל-Odom, Avrohom. הדבר
משקף את אשר שמע המתרגם בפי כל בזמנו.
דרך אגב גם השם נַעֲמִי תורגם ל-Naomi ולא
ל-No'omi ומכאן ראייה שאין לומר צָהָרִים,
פָּעֵלוּ וכדומה כאילו כתוב צָהָרִים, פֶּעֵלוּ אלא
שגם קמץ רחב הסמוך לחטף-קמץ יש לבטא
דומה לפתח.

וזאת לדעת, כי גם לספרדים יש הבדל בין
הפתח לקמץ גם בזמנינו, שהקמץ בהיותו
תנועה גדולה ארוך יותר מהפתח (כשאינו
מוטעים) כפי שיש הבדל בין צירי לסגול וצריך
שמיעה ממומחה.

²⁸⁷ לאו דוקא בסמיכות כי יש עוד אופנים בהם הקמץ
"מתקטן" לפתח עיין למשל בשירי דוד דף ה'.

²⁸⁸ ויש יוצאים מן הכלל למשל חָסֶם-חָכְמִים כדאמרן
בכ"ז בשם דבר ואפילו בסמיכות "וְחָכְמִת מֵה לְהַס" (ירמיה ח,ט) בקמץ חטוף, וכשנסמך לנקבה "חֲכָמֶת-
לֵב" בפתח.

²⁸⁹ ועיי"פ הדברים האלה הגייה בכסף-משנה הלכות
מעשר שני סוף פ"ז קמץ במקום פתח.

²⁹⁰ שמעתי מתלוצצים מה ראייה היא זו מן השירים?
וצריך לדעת שרבותינו הראשונים בפיזיקים שלהם
הקפידו מאוד על המשקלים והחרוזים דבר שאינו
מצוי היום, ואם יצויר שהיה בידינו הקלטה מוסמכת
מן הראשונים האם היינו מזלזלים בה מפני שאינה
ראיה מן הכתובים?

²⁹¹ ראייה זו מהתרגומים מובאת ע"י המדקדקים
האחרונים אמנם אע"פ שהתרגומים אינם עקביים לא
נמנעתי מלהביא ראייה מהם כי עצם מציאותם
מוכיחה שאין נטיה ברורה של הקמץ לחולם.

²⁹² שהמתרגם תרגם לפי תומו, לפי השמיעה בלי
לשנות.